

UDK:803.0318

Zebo ABDURAXMONOVA,
Toshkent davlat transport universiteti o'qituvchisi
E-mail:zebo@inbox.ru

Filologiya fanlar doktori I. Rustamov taqrizi asosida

TRANSLATION ETHICS IN UZBEK AND GERMAN

Annotation

In this article, the ethics of translation in Uzbek and German and the relationship between people with whom the translator speaks different languages are very important, the etiquette of translators in the process of translation. Translation and translation cannot be kept in constant situations, there are always difficulties that must be solved by translators. In this case, as a guide for translators, there is a scientific mention of the problem and solutions in translation Ethics, citing the presence of the relevant rules and ethics contained in the code of translators.

Key words: translation, etiquette, German language, ethics rules, privacy, clarity, objectivity, cultural misunderstanding, professionalism, Development, Association, Charter of the FIT translator.

ЭТИКА ПЕРЕВОДА НА УЗБЕКСКИЙ И НЕМЕЦКИЙ ЯЗЫКИ

Аннотация

В этой статье очень важна этика перевода на узбекский и немецкий языки и взаимоотношения между людьми, с которыми переводчик говорит на разных языках, этикет переводчиков в процессе перевода. Переводческий процесс не может быть постоянным, всегда возникают трудности, которые должны решаться переводчиками. В данном случае, в качестве руководства для переводчиков, приводится научное описание проблемы и путей ее решения в области переводческой этики со ссылкой на наличие соответствующих правил и этической этики, содержащихся в кодексе переводчиков.

Ключевые слова: перевод, этикет, немецкий язык, этические правила, конфиденциальность, ясность, объективность, культурное непонимание, профессионализм, Развитие, Ассоциация, Устав профессионального переводчика.

O'ZBEK VA NEMIS TILLARIDA TARJIMA ETIKASI

Annotatsiya

Ushbu maqolada o'zbek va nemis tillarida tarjima etikasi hamda tarjimon turli tillarda so'zlashadigan odamlar o'rtasidagi munosabat, tarjima jarayonida tarjimonlarning odobi juda muhim. Tarjimonlik va tarjimani doimiy vaziyatlarda ushlab turish mumkin emas, har doim tarjimonlar tomonidan hal qilinishi kerak bo'lgan qiyinchiliklar mavjud. Bunday holda, tarjimonlar uchun qo'llanma sifatida, tarjimonlar kodeksida keltirilgan teshli qoidalar va axloq qoidalari mavjudligi keltirib, tarjima etikasidagi muammo va yechimlari haqida ilmiy to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: tarjima, etiket, nemis tili, etika qoidalari, maxfiylik, aniqlik, xolislik, madaniy tushunmovchilik, professionallik, rivojlanish, assotsiatsiya, FIT tarjimonining nizomi.

Kirish. O'zbekiston respublikasi mustaqillikka erishgandan boshlab uning xorijiy mamlakatlar bilan bo'lgan aloqalari yanada yuksalib ketdi. Chet ellar bilan har jabhada borayotgan bunday aloqalar o'z navbatida xorijiy tillarni mukammal biluvchi, yuqori malakali mutaxassis-kadrlarga bo'lgan ehtiyojlari kuchaytirmoqda. Bu borada yurtboshimiz Sh.M.Mirziyoyev O'zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida farmoni, chet tillari fanlarining chinakam ravnaqiga erishish uchun tashqi dunyoga eshigini keng ochish kerak.

Jahon fani yutuqlaridan vaqtida va to'la xabardor bo'lish tengsiz ahamiyatga egadir. Buning uchun har bir ilmiy hodim chet tillarini puxta egallashi zarur. Shuningdek, yurtboshimiz Sh.M.Mirziyoyev yana ta'kidlashicha, Hozirgi paytda xorijiy tillarni o'rganish va o'rgatishga yurtimizda katta ahamiyat berilmoqda. Bu ham, albatta, bejiz emas. Bugun jahon hamjamiyatidan o'ziga munosib o'rin egallashga intilayotgan mamlakatimiz uchun, chet ellik sheriklarimiz bilan hamjihatlikda, hamkorlikda o'z buyuk kelajagini qurayotgan xalqimiz uchun xorijiy tillarini mukammal bilishning ahamiyatini baholashning hojati yo'qdir.

Hozirgi davrda ta'lim tizimimizning barcha bosqichlarida, shu jumladan, oliy ta'lim tizimida ham eng muhim muammolardan biri chet tili o'qitishning yangi-yangi metod va usullarini izlab topishga, chet tili o'qitish jarayonini tubdan o'zgartirishga qaratilgandir.

Biz o'zgarishlarga to'la dunyoda yashayapmiz. Mamlakatlar rivojlanib borayotgani sari muloqot va hamkorlikka ehtiyoj keskin ortib bormoqda. Biroq, ingliz tili mamlakatlar o'rtasida muloqot vositasi sifatida ishlatilishi mumkin bo'lgan yagona til emas. Demak, u yerda tarjimonlarning roli katta. Holbuki, hamma ham tillarni mukammal bilishi uchuniga tarjimon bo'la olmaydi. Har bir tarjimon uchun majburiy bo'lgan qoidalar va axloq bor.

"Axloq" va "odob" tushunchalari bir-biriga yaqin, ammo bir-biridan farq qiladi. "Axloq" so'zi ikki ma'noga ega: 1) falsafiy: axloqning umumiy mohiyatini va shaxsning boshqalar bilan munosabatlarida o'ziga xos axloqiy tanlovlarini o'rganish; 2) kasb vakillarining xulq-atvorini tartibga soluvchi qoidalar yoki standartlar. "Etiket" atamasi ijtimoiy konventsiya yoki hokimiyat tomonidan belgilangan amallar va shakllarni anglatadi. Demak, tarjimonga etika qarzdor bo'lishi kerak, odob esa uning qanday harakat qilishidir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Tarjimonning axloq kodeksi. Boshqa kasblar kabi tarjimonlik ham albatta mas'uliyat talab qiladi. Tarjimonning birinchi va eng muhim mas'uliyati - ma'lumotni manba matndan maqsadli matnga hech qanday o'zgartirishlar va shaxsiy izohlarsiz o'tkazish, muallif uslubini va ohangini saqlab qolish. Axloq kodeksi butun dunyoda turli madaniyatlar tomonidan ishlab chiqilgan, chunki tarjimon ba'zida qiyin ish bilan shug'ullanadi. Tarjimonlar uchun milliy va xalqaro axloq kodeksiga ba'zi misollar:

FIT tarjimonining nizomi. Amerika tarjimonlar uyushmasining axloq kodeksi

Britaniya Kolumbiyasi tarjimonlar va tarjimonlar jamiyatining axloq kodeksi

Tarjimonlar ham, tarjimonlar ham kuzatadigan umumiy axloqiy tamoyillar.

Maxfiylikni saqlash. Konferentsiya tarjimonlari yoki tarjimonlarining aksariyati jiddiy va maxfiy masalalar bilan shug'ullanadi

Hujjatlar va ma'lumotlar va mijozlar ma'lumotlarning har bir qismi boshqalarga berilmasligiga ishonch hosil qilishlari kerak. Biroq, ma'lumot mijozning ruxsati bilan yoki favqulodda vaziyatda kimgadir aytilishi mumkin. Aks holda, tarjimon o'z kasbiy mahoratidan tashqari ishdan ayrilishi yoki ma'lum muddatga tarjima qilishdan cheklanishi mumkin.

Madaniy tushunmovchilik. Har bir mamlakatning o'ziga xos an'analari, madaniyati va muloqot uslubi mavjud. Tarjimonlar va tarjimonlar uchun tarjima qilinayotgan tilning madaniyati va an'anaviy uslubini tushunish, manba matnini maqsadli matnga o'tkazishda hech qanday tushunmovchilik yoki pauzalarga yo'l qo'yimaslik uchun juda muhimdir. Bunday hollarda tarjimon mijozlar o'rtasidagi muzni buzishi kerak.

Yangilanish. Har kuni hayotning turli sohalarida yangi so'z paydo bo'ladi. Tarjimon sifatida (asosan tarjimon sifatida) zamonaviy terminologiya, neologizmlar va ba'zan jargonlar bilan aloqada bo'lish sizning burchingizdir. Aks holda, tarjima qilishda qiyinchiliklarga duch kelishingiz mumkin. Tarjimonlik qobiliyatingizni qayta rivojlantirishingiz kerak; o'z sohangiz va boshqa sohalaridagi barcha yangiliklardan xabardor bo'lish uchun qo'shimcha darslarni oling.

Aniqlik. Siz tarjima qilgan matn yoki nutq to'g'ri bo'lishi kerak, shunda mijoz va o'quvchilar muallif nima haqida, uning uslubi haqida gapirmoqchi bo'lganini tushunishlari mumkin. Yozish yoki gapirish. Ayniqsa, badiiy tarjima sohasida tarmoq orqali ham topib bo'lmaydigan eski so'z va idiomalar shunchalik ko'pki, bu haqda kitoblardan bilib, butun matn yoki jumla bo'yicha ma'nosini to'g'ri taxmin qilish sizning burchingizdir.

Tadqiqot metodologiyasi. Amaliyot va professionallik Tarjimon muammosiz, xatosiz bajara oladigan vazifani bajarishi kerak. Sizning mahoratingiz va darajangizdan tashqarida bo'lgan vazifani olmaslik kerak. Faqat mashq qilish orqali siz o'z mahoratingizni oshirib, tajriba orttirishingiz mumkin. Agar siz kichik vazifalarni bajarsangiz yaxshi bo'ladi, chunki ularni bajarish orqali siz yaxshi mashq qilishingiz va tez orada yuqori va jiddiyroq ishlarga ega bo'lishingiz mumkin.

Tahlil va natijalar. Ushbu qoidalar ba'zi yangi tarjimonlar yoki tarjimonlar uchun oson yoki keraksiz bo'lib tuyulishi mumkin, ammo ular bilan tanishganingizdan so'ng sizda hech qanday muammo bo'lmaydi. Yuqorida aytib o'tilgan ba'zi umumiy axloqiy standartlarni quyidagicha umumlashtirish mumkin:

- Tarjimon tegishli lingvistik malakaga ega bo'lishi kerak.

- Tarjimonlar tegishli mavzuni bilishlari kerak.

- Tarjimonlar o'zlari rozi bo'lmagan xabarni bildiruvchi hujjatni tarjima qilishdan bosh tortishlari mumkin.

- Tarjimonlar tarjima uchun zarur hujjatlarni talab qilishlari mumkin.

- Tarjimonlar maxfiylik qoidalarini hurmat qilishlari kerak.

- Birgalikda tarjima qilinganda, barchaning ismlaritarjimonlar paydo bo'lishi kerak.

Darhaqiqat, bar qaysi tilda aniq va ravon nutqda so'zlashish uchun lug'atlar katta yordam beradi. Shunday lug'atlardan biri tematik lug'atlar hisoblanadi. Tematik lug'atlar tilshunoslikda o'ziga xos tarixiy taraqqiyotga ega bo'lib, tezaurus, analogik, ideografik kabi ko'rinishlarga egadir. Tematik lug'atda so'z muayyan semantik maydonga xos bir m'oda keltiriladi. Mashhur ms tilshunosi L.V.Sherba o'zining lug'atchilik nazariyasiga oid maqolasida tematik lug'atni tezaurus bilan o'xshash va farqli tomonlarini taqqoslab, lug'atning alohida ko'rinishlari sifatida talqin etgan. G'arb ideografiyasi falsafiy, nazariy, amaliy kabi uch bosqichga ajratildi. Falsafiy bosqich antik dunyo faylasuflari va O'rta asrlarda yashagan Yevropa olimlarining qarashlarini o'z ichiga oladi. Nazariy bosqich G'arb uyg'onish davri bilan bog'liq holda paydo bo'ldi va rivoj topdi. Amaliy bosqich ingliz olimi M.P.Rojening 1852 yilda chop etgan «Inglizcha so'z va iboralar tezaurusi» bilan bevosita bog'liq holda yuzaga kelib, F.Dornzayf, X.Kasares, H.Mayer, R.Xallig, V.Vartburg, Yu.Karaulov, M.Morkovkin, O.Baranov kabi ingliz, ispan, nemis, fransuz, rus olimlari tomonidan davom ettirildi. Milliy istiqloq tufayli o'zbek lug'atchiligi esa ishbarmon tadbiqkorlar, turli soha mutaxassislariga mo'ljallangan tematik lug'atlar yaratila boshladi. Savdo-sotiq, hunarmandchilik, dehqonchilik va shu kabi soha vakillariga mo'ljallangan har xil turdagi tematik lug'atlar yanada boyitildi. Mazkur tematik lug'atda «die Natur - tabiat», «die Gesellschaft: — jamiyat», «das Leben und die Tatigkeit der Menschen - odamlarning hayoti va faoliyati» va «die Zeit und das Zahl - vaqt va miqdor» makromaydonlari bilan bog'liq so'z va iboralar keltirilgan. Har bir makromaydon alohida mazmuniy maydonda qo'Mlanuvchi 10 000 ga yaqin so'z va iboralarni o'z ichiga olgan. Masalan, «die Gesellschaft - jamiyat» makromaydoni «die Staat - davlat», «die Leitung - boshqaruv», «die Bevölkerung - aholi», «die Arm ee und die Flote - armiya va flot» kabi semantik maydonlarni tashkil etgan. Tematik lug'atda «die Gesellschaft - jamiyat» makromaydonining dastlabki bo'g'inini tashkil etuvchi «die Staat - davlat» mikromaydoni o'z navbatida quyidagi mazmuniy maydonlarga ajratilgan: 1. Der Staat - davlat, die Gewalt - hokimiyat, das Land - mamlakat, die Heimat - vatan, die Republik - respublika, das Gebiet - oblast, viloyat, der Bezirk - tuman, die Stadt - shahar, das Dorf - qishloq, die Siedlung - posyolka, qishloq, ovul kabilar. 2. Die Leitung - boshqaruv, rahbarlik, die Wahl - saylov, der Abgeordnete - deputat, die Demokratie - demokratiya, teng huquqlilik, die Verfassung - konstitutsiya, qomus va hokazo. 3. Die Bevölkerung — aholi, das Volk - xalq, die Nation — millat va shu kabilar. 4. Die Annee und die Flotte - armiya va flot, die Armee - armiya, die Truppe - qo'shin, der Dienst - xizmat, das Regiment - polk, lashkar, der Stab - shtab, der Stützpunkt - himoya bazasi, der Titel - unvon va hokazo. Ushbu tematik lug'at tematik prinsiplarga asosan tuzilgan bo'lib, unda kundalik hayotda qo'Mlaniladigan so'z va iboralar berilgan. Mazkur lug'at yordamida o'quvchi va talabalar ilmiy izlanishga, mustaqil fikrlashga va uni anglab yetishga erishishi mumkin. Bu bilan ularning ham so'z boyligi oshadi, ham dunyoqarashi o'sadi, degan umiddamiz. «Nemischa-o'zbekcha tematik lug'at» qo'lyozmasida yaqindan maslahat va ko'maklarini ayamagan ustoz-o'qituvchilarga samimiy minnatdorchiilik bildiramiz.

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, ushbu qoidalarga rioya qilish hech qachon etarli

emas, har bir matn va konferentsiya bir-biridan farq qiladi. Mijozlar o'rtasida tushunmovchiliklar bo'lishi mumkin. Ba'zan bu juda muammoli ish bo'lib, sizni xafagarchilik va asabiylashtiradi. Shunga qaramay, sizning vazifangiz muammolarni hal qilish, vaziyatni tushunish va hamma uchun tushunarli qilishdir. Ya'ni, bu tarjimon nafaqat matnni bir tildan boshqa tilga o'tkazuvchi, balki mijozlarga ishida yordam

beradigan, yelkasida katta ish bo'lgan shaxsdir. Qolaversa, o'sha odam tarjima nutqini tiniqroq qilish uchun uning mimika va imo-ishoralardan foydalanadigan, tarjima qilayotgan hikoyasiga xuddi muallif kabi o'z ruhini bag'ishlagan va his qilgan ijodkordir. Shunday ekan, tarjimon bo'lganingizdan so'ng, har bir ishning o'z axloqi va qoidalari borligini hech qachon unutmang: sudy halol bo'lishi kerak.

ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-kitob, Toshkent: "O'zbekiston", 2018,-B. 252.
2. MusaeV Q. Tarjima nazariyasi asoslari. Toshkent – 2005 yil
3. Ergashev I. S. Shaxs ma'naviy kamolotida erkinlik va ijtimoiy mas'uliyat uyg'unligi. nomz. Diss. Avtoreferati . - Toshkent: 2011, -B. 12.
4. Ferguson C.A. Xushmuomalalik formulalarining tuzilishi va ishlatilishi // Jamiyatdagi til.5. - Nyu-York, 1976.-P. 137-151.
5. Geeraerts D., Grondelaers S. G'azabga qarab: Madaniy an'analar va metaforik naqshlar // Til va Dunyoning kognitiv konstruksiyasi. - Nyu-York: Mouton de Grunter, 1995.-P. 153-181.
6. Grice H.P. Mantiq va suhbat // Sintaksis va semantika.3. Nutq harakatlari. - Nyu-York: Akademik matbuot, 1975.-P.41-58.
7. Gruber J. Leksik munosabatlarni o'rganish. - Bloomington, 1965 yil. 420 b.
8. Hamrayeva O'zbek tilin ingideogra fikr lug'atini tuzish tamoyillari (harakat va holat tushunchasini ifodalovchi so'zlar misolida): Filol.fanlari nomz ...dis . avto ref. - Toshkent, 2010 .